

SVENSKSPRÅKIGAS FRUKTSAMHET I FINLAND

VILKA ÄR SKILLNADERNA MELLAN SPRÅKGRUPPERNA?

ANNA ROTKIRCH, VENLA BERG, FJALAR FINNÄS

AGENDA

SVENSKSPRÅKIGAS FRUKTSAMHET I FINLAND

VILKA ÄR SKILLNADERNA MELLAN SPRÅKGRUPPERNA?

ANNA ROTKIRCH, VENLA BERG, FJALAR FINNÄS

INNEHÅLL

SKRIBENTER	9
FÖRORD	11
SVENSKPRÅKIGAS FRUKTSAMHET I FINLAND	15
<i>Bakgrund</i>	15
<i>Språkliga skillnader?</i>	18
<i>Fruktsambeten bland svenskspråkiga jämfört med utvecklingen i hela landet, 1987–2017</i>	19
<i>Antalet barn bland svensk- och finskspråkiga i olika åldersgrupper år 2006 och 2016</i>	21
<i>Utbildning, antal barn och språktillhörighet</i>	23
<i>Diskussion</i>	26
<i>Tack</i>	27
<i>Källor</i>	28
FJALAR FINNÄS: ”DET SET BRA UT UR FINLANDSSVENSK SYNVINKEL”	30
<i>Finns en språkeffekt?</i>	30
<i>Språklig uppblandning ger svenskt överskott</i>	33
<i>Påverkar lägre finlandssvensk separationsrisk?</i>	36
<i>”Det ser bra ut ur svensk synvinkel”</i>	38
<i>Källor</i>	39

Tankesmedjan Agenda 2018
ISBN 978-952-7273-04-3 (inb)
ISBN 978-952-7273-05-0 (PDF)
Illustrationer: Sebastian Dahlström
Översättning: Pauhu Oy

SKRIBENTER

ANNA ROTKIRCH är forskningsprofessor och forskningsdirektör på Institutet för befolkningsforskning vid Befolkningsförbundet. Rotkirch forskar i familjerelationer och nativitet.

Psykologie doktor VENLA BERG är familjeforskare vid Befolkningsförbundet. Hon har specialiserat sig på forskning i barnskaffning, föräldraskap och personlighetspsykologi.

FJALAR FINNÄS är expert på finlandssvensk demografi. Han gick i pension från Åbo Akademi år 2016.

FÖRORD

Isflaket växer

BÅDE FRUKTSAMHETEN OCH nativiteten sjunker i Finland för åttonde året i rad. De drastiskt minskande födslosten har seglat upp som en av de stora finländska framtidsfrågorna. Sett ur ett minoritetsperspektiv är nativiteten givetvis lite extra intressant. Hur ser det ut med nativiteten på finlandssvenskt håll? Finns det några skillnader mellan språkgrupperna?

Tankesmedjan Agenda har i samarbete med Befolkningsförbundet tagit en närmare titt på nativiteten i Svenskfinland. I stora drag följer den finlandssvenska kurvan den nationella trenden. Men Anna Rotkirch och Venla Berg vid Befolkningsförbundet kan också peka på några intressanta, och ur finlandssvensk synvinkel, relevanta skillnader.

Det kanske mest anmärkningsvärda är att år 2017 hade svenskspråkiga en summerad fruktsamhet på 1,61 barn per kvinna medan hela landet låg på 1,49. Visserligen sjunkande kurvor inom båda språkgrupperna, men inte lika brant nedåt på finlandssvenskt håll.

Fjalar Finnäs, expert på finlandssvensk demografi, lyfter in ytterligare ett element i nativitetsdiskussionen. Finnäs konstaterar att den språkliga uppblandningen skapar ett finlandssvenskt överskott i form av svensksregistrerade barn.

I huvudstadsregionen är den språkliga uppblandningen så stor att endast en tredjedel av de svenska barnen har två svenska föräldrar. Trots sin utsatta minoritetsställning registreras barnen likväl i hög grad som svenska och med utgångspunkt i barnens språk höjs

de svenska kvinnornas fruktsamhetstal med över 40 %. Trots en låg fruktsamhetsnivå når den svenska befolkningen därför upp till ett antal svenska barn som motsvarar ett fruktsamhetstal på 2,1.

De här siffrorna är bra att ha i bakhuvudet när de finlandssvenska domedagsprofeterna kraxar. Det är givetvis av största vikt att ha de svenska strukturerna i skick med tanke på minoritetens fortlevnad. Men minst lika viktigt är att det finns en återväxt. Och i ljuset av siffrorna som presenteras i denna rapport så ser det ljuset ut för Svenskfinland. Det finlandssvenska isflaket minskar inte, det växer.

Helsingfors den 12.6.2018

MATTIAS FAGERHOLM

Verksamhetsledare, Tankesmedjan Agenda

SVENSKSPRÅKIGAS FRUKTSAMHET I FINLAND

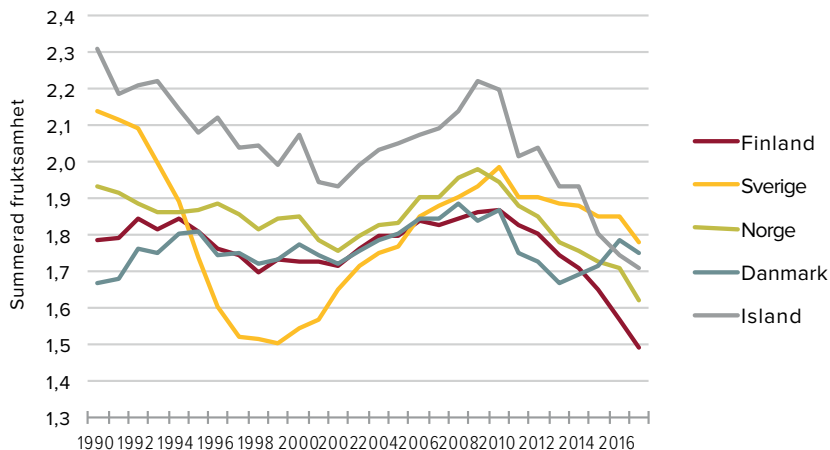
- *De svenskspråkiga finländarnas fruktsambet var 1,61 år 2017, jämfört med 1,49 för hela landet*
- *Sedan 1987 har svenskspråkiga haft högre fruktsambet än hela Finland, med undantag för 1999–2006*
- *Den allmänna trenden är likadan för båda språkgrupperna och andelen finländare utan barn ökar i synnerhet bland de yngre*
- *Svenskspråkiga får barn något senare i livet, men blir oftare föräldrar än finskspråkiga*
- *Svenskspråkiga har tidigare oftare haft storfamiljer med tre eller flera barn, men minskningen av andelen storfamiljer verkar nu ske snabbare bland de svenskspråkiga*

BAKGRUND

BÅDE FRUKTSAMHETEN OCH nativiteten sjunker i Finland åttonde året i rad. Det föds jämförelsevis få barn, och det föds också få barn per kvinna. Denna nedgång beror i synnerhet på att det föds allt färre första barn, det vill säga att allt större andelar unga vuxna skjuter upp familjebildningen till en högre ålder eller inte alls kommer att få barn. Det föds även färre andra och tredje barn jämfört med situationen kring millennieskiftet.

En liknande nedgång i nativitet skönjs under de senaste åren i samtliga nordiska länder (Figur 1). Det är tankeställande att även Island, där det traditionellt fötts relativt många barn, nu med fart

är på väg mot en fruktsamhet som är lägre än Sveriges, och att det ekonomiskt välbärgade Norges trender liknar dem i vårt land där en utdragen ekonomisk osäkerhet tärt på en hel generation av unga vuxna.

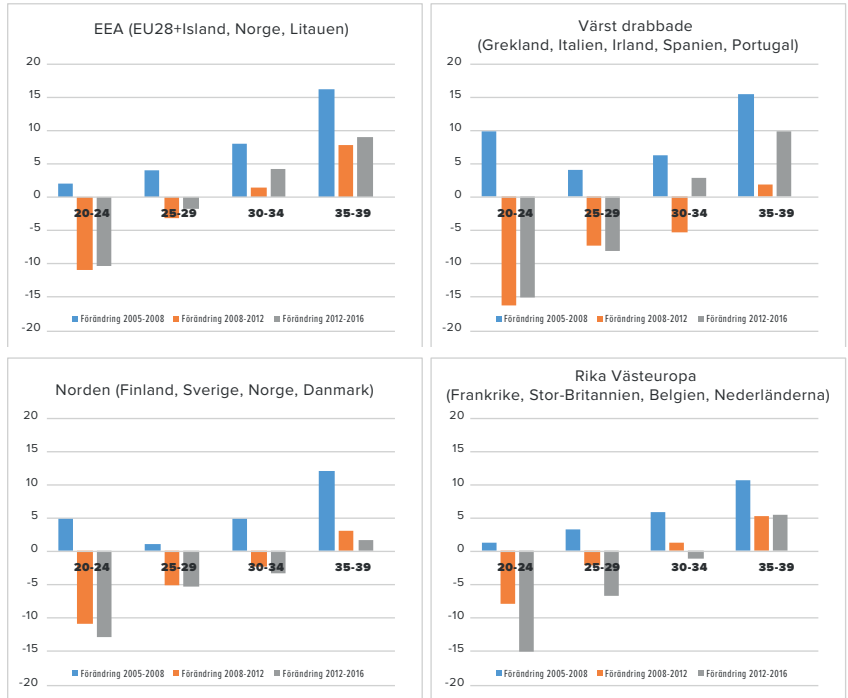
Figur 1. Fruktsambeten i Norden 2006-2017.

Källa: Befolkningsförbundet A. Rotkirch och respektive länders statistikcentraler.

Det verkar som i synnerhet rika västländer upplever en övergång till allt senare och allt färre barn, också efter att den ekonomiska krisen som började 2008 upphört. Liksom Figur 2 visar, drabbades många länders fruktsamhet av den ekonomiska krisen, men återhämtade sig efter det. I de nordiska länderna och andra rika länder har nedgången i fertilitet fortsatt också efter att ekonomin repat sig. I hela Europa har det sedan 2008 fötts färre bland 20-29-åringar och fler barn bland 30-39-åriga kvinnor; i synnerhet tydlig är ökningen i den

åldersgruppen 35-39-åringar (Figur 2d).

Fenomenet ”baby bust” väcker diskussion också i brittisk och nordamerikansk media (se t.ex. Friedman 2013).

Figur 2a-d. Förändringar i fruktsambetstalen före, under och efter den ekonomiska krisen 2008 i olika grupper av länder, %.

Källa: Anneli Miettinen, FPA och Eurostat 2017.

Dessa allmänna trender har en särskild relevans för Finland, som i ett nordiskt och europeiskt perspektiv sedan länge haft både en hög andel barnlösa och en hög andel föräldrar som har flera barn. Finland

har nu de lägsta fruktsamhetstalen i Norden; dock känner vi inte ännu till den slutgiltiga fruktsamheten och skarpa kast är som känt möjliga i de summerade fruktsamhetstrenderna. Ifall den nuvarande utvecklingstrenden fortsätter, kommer andelen barnlösa att öka ytterligare, medan de finländska storfamiljerna blir allt sällsyntare. (Rotkirch et al. 2017.)

SPRÅKLIGA SKILLNADER?

HUR SER FRUKTSAMHETEN ut bland den svenskspråkiga befolkningen? Svenskspråkiga finländare har i olika perioder haft aningen olika fruktsamhet jämfört med majoritetsbefolkningen. I början av 1970-talet var fruktsamheten lika mellan språkgrupperna, medan det fanns en lite men klar skillnad så att svenskspråkiga hade lägre fruktsamhet i mitten av 1970-talet (Finnäs 1987). Utvecklingen sedan dess har presenterats i Statistikcentralens översikter men inte gällande de sista åren.

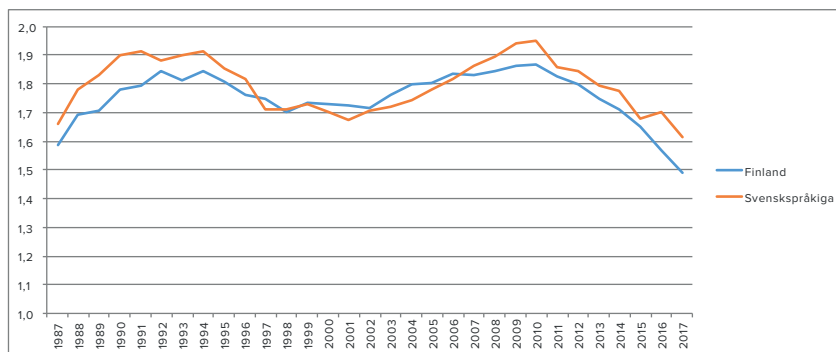
Vi presenterar här färsk opublicerad statistik från de senare åren. Dessutom jämför vi skillnaderna mellan språkgrupperna gällande mäns och kvinnors antal barn i olika åldersgrupper och enligt utbildningsnivå. Notera att språk hänvisar endast till officiellt registrerat språk, vilket medför att de facto språktillhörighet, flerspråkighet eller språkbyten inte beaktas och att vissa personer födda i Sverige kan ingå. Vi kan inte heller här skilja mellan fruktsamheten i svensk-svenskspråkiga, finsk-finskspråkiga och finsk-svenskspråkiga par, trots att existerande forskning visat att bland annat skilsmässorisk och barndödlighet varierar mellan dessa grupper (Saarela & Finnäs 2014; Finnäs & Saarela 2014; Saarela et al. 2016).

FRUKTSAMHETEN BLAND SVENSKSPRÅKIGA JÄMFÖRT MED UTVECKLINGEN I HELA LANDET, 1987-2017

SEDAN SLUTET AV 1980-talet har den summerade 1-åriga fruktsamheten bland svenskspråkiga i Finland på det stora hela följt hela landets fruktsamhetsutveckling, med några intressanta skillnader (Figur 3).

För det första är fruktsamheten bland svenskspråkiga något högre än i hela landet under största delen av denna period. Det gäller också för den senaste statistiken: år 2017 hade svenskspråkiga en summerad fruktsamhet på 1,61 barn per kvinna medan hela landet låg på 1,49. För det andra fanns det en period kring millennieskiftet då de svenskspråkiga hade samma eller lägre fruktsamhet än hela landet. Det tyder på att svensktalande kvinnor under de tio åren antingen ”födde tidigare” barn på 1990-talet eller ”uppsköt” barnskaffningen till senare år på 2010-talet.

Det tidiga 2000-talets ökande fruktsamhet var något mera utdragen och skarp medan den nuvarande sjunkande trenden har varit något mildare bland Finlands svenskspråkiga.

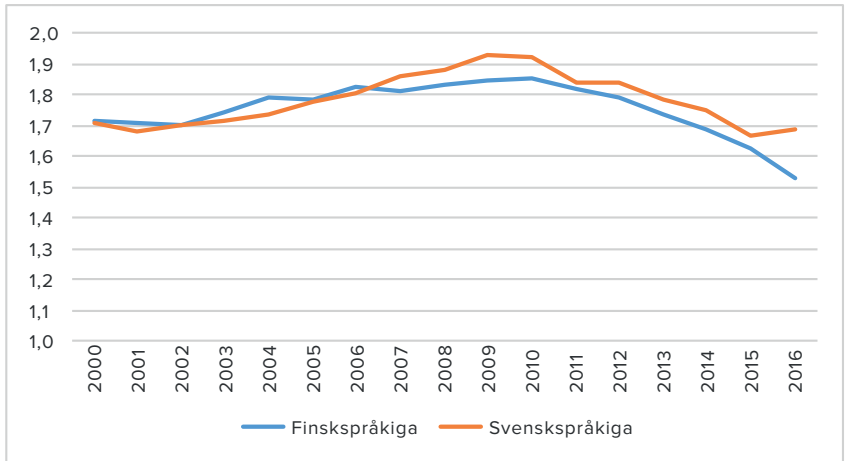

Figur 3. Summerad fruktsambet i hela Finland och bland svensk- språkiga 1987-2017.

Källa: Befolkningsförändringar 2014; Statistikcentralen opublicerad statistik.

I början av 2000-talet föddes det årligen kring 2700 barn till mödrar som registrerat sig som svenskspråkiga, de senaste åren har nativiteten sjunkit kring omkring 2500 barn årligen. År 2009 utgjorde årtusendets rekord hittills vad gäller svenskspråkig nativitet, då föddes det över 2800 barn till svenskspråkiga (i Finland födda) mödrar och fruktsamheten var över 1.9 i denna befolkningsgrupp. (Befolkningsförändringar 2014; opublicerad statistik från Statistikcentralen.) Mellan 55 och 90 barn har på 2000-talet årligen fötts till mödrar som är svenskspråkiga men inte födda i Finland, i medeltal 69 barn årligen.

Ifall vi ser på samma utveckling med något andra kriterier, ser vi en linkande skillnaden mellan språkgrupperna på 2000-talet. Figur 4 jämför summerad fruktsamhet bland kvinnor födda i Finland enligt deras modersmål, finska eller svenska.

Figur 4. Summerad fruktsambet bland svensk- och finskspråkiga kvinnor födda i Finland, 2000-2016.

Källa: Venla Berg, Befolkningsförbundet och Statistikcentralen.

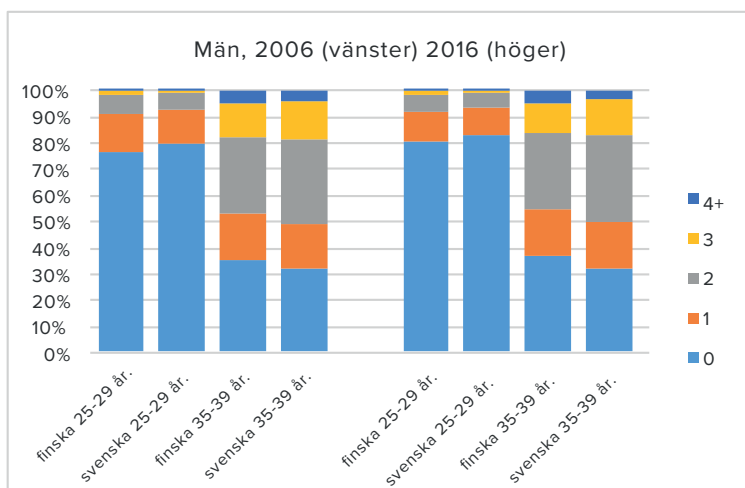
ANTALET BARN BLAND SVENSK- OCH FINSKSPRÅKIGA I OLIKA ÅLDERSGRUPPER ÅR 2006 OCH 2016

DEN SJUNKANDE FRUKTSAMHETEN syns i antalet barn finländare hunnit få i olika åldersgrupper. Det är dock oklart i vilken grad den nuvarande nedåtgående trenden återspeglar sig på finländares framtida slutgiltiga antal barn, det vill säga hur många som ännu får (flera) barn och i vilken ålder. En ojämn och "skakig" utveckling är att vänta sig i länder med låg eller mycket låg nativitet (Sobotka 2017). Vi jämför här andelen olika antal barn (0, 1, 2, 3 och 4 eller flera barn) mellan språkgrupperna (i Finland födda svenskspråkiga och finskspråkiga)

enligt åldersgrupper år 2006 och 2016 (Figurer 5a-b).

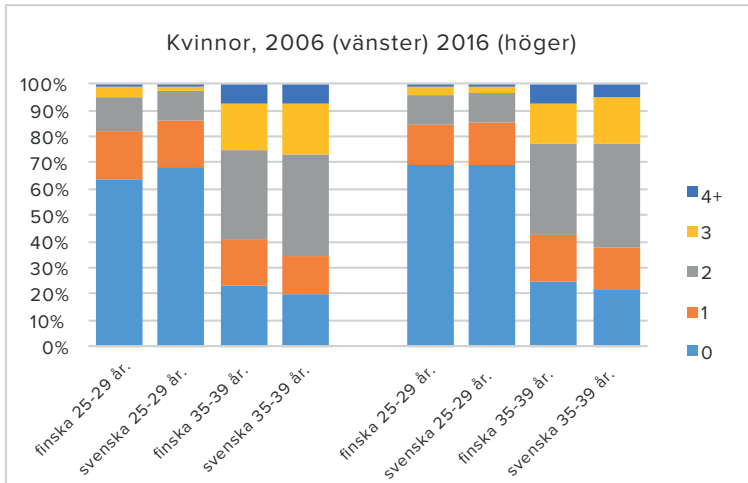
Antalet barn är relativt lika mellan finsk- och svenskspråkiga men vissa skillnader märks också. Båda språkgrupperna uppvisar en ökning med några procentenheter i andelen barnlösa, utom bland 35–39-åriga män. Andelen barnlösa har stigit något mera bland finskspråkiga i dessa åldersgrupper (samma resultat gäller för de åldersgrupper som inte visas här, 30–34 och 40–44-åringar). Andelen föräldrar med 3, 4 eller fler barn har däremot minskat något.

Svenskspråkiga får barn senare i livet så är andelen oftare barnlösa som 25–29-åringar, medan andelen barnlösa är några procentenheter lägre bland svenskspråkiga efter att de fyllt 35. Svenskspråkigare får numera något mera sällan 4 barn eller flera i jämförelse med år 2006 och även i jämförelse med finskspråkiga föräldrar (detta gäller även för 40–44-åringar år 2016, ingen figur).

Figur 5a. Andelen barn enligt språk och åldersgrupp 2006 och 2016, män.

Källa: Statistikcentralen.

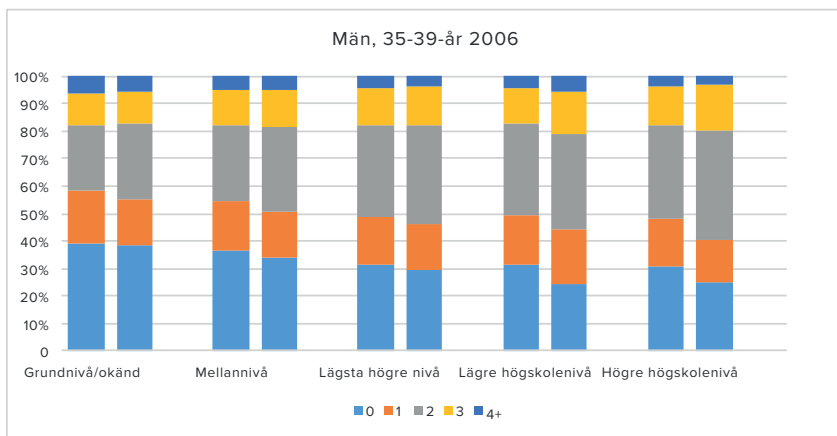

Figur 5b. Andelen barn enligt språk och åldersgrupp 2006 och 2016, kvinnor.

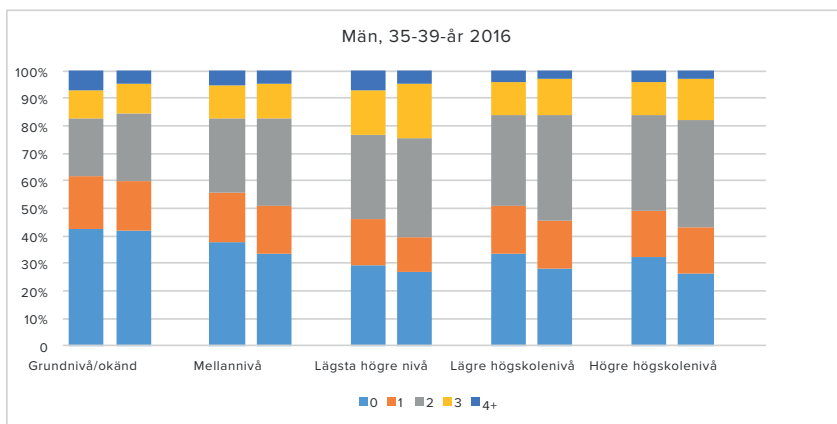
Källa: Statistikcentralen.

UTBILDNING, ANTAL BARN OCH SPRÅKTILLHÖRIGHET

TILL SIST GRANSKAR vi andelen med olika antal barn bland 35–39-åringar åren 2006 och 2016, igen enligt språktillhörighet och kön. I samtliga parlarpar är de finskspråkiga till vänster och de svenskspråkiga till höger. Observera att den mittersta kolumnen, finländare med lägsta högre nivåns utbildning, representerar en betydligt mindre folkgrupp än de andra kategorierna.

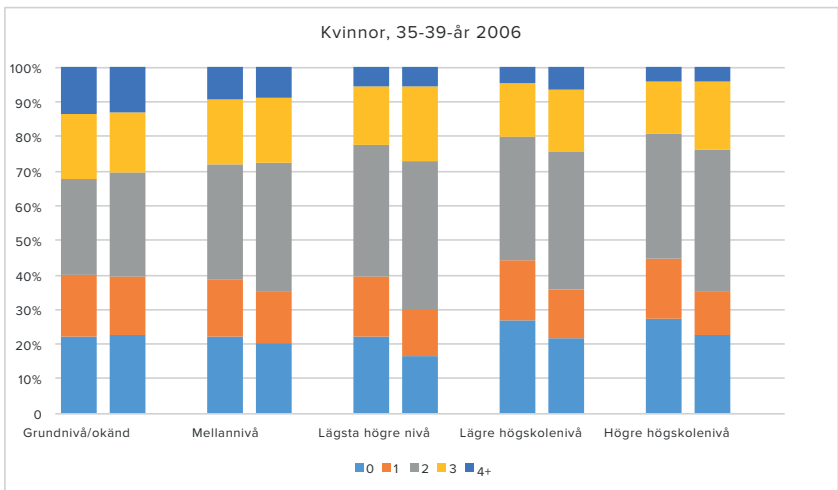
Figur 6a. Andelen olika antal barn bland 35–39-åriga män enligt utbildningsnivå och språk (fi=till vänster, sv= till höger) år 2006.

Figur 6b. Andelen olika antal barn bland 35–39-åriga män enligt utbildningsnivå och språk (fi=till vänster, sv= till höger) år 2016.

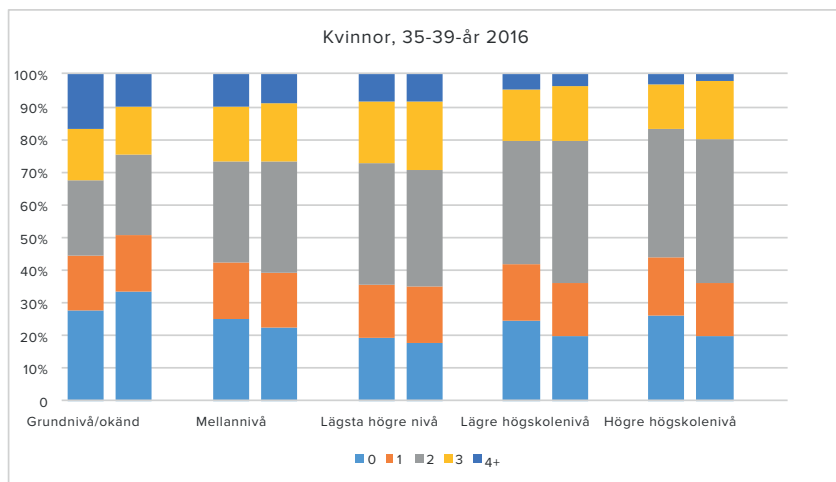
Källa: Statistikcentralen

Liksom figurerna 6a–b ovan illustrerar, minskar andelen barnlösa män då utbildningsnivån ökar. Barnlösheten har ökat med några procentenheter mellan åren 2006 och 2016 i de flesta grupper, men i synnerhet bland män med låg utbildningsgrad. Andelen pappor med storfamiljer (3+ barn) har minskat något bland svenskspråkiga under det senaste decenniet. Motsvarande proportioner för kvinnor syns i Figurerna 7a–b.

Figur 7a. Andelen olika antal barn bland 35–39-åriga kvinnor enligt utbildningsnivå och språk (fi=till vänster, sv= till höger) år 2006.

Källa: Statistikcentralen.

Figur 7b. Andelen olika antal barn bland 35–39-åriga kvinnor enligt utbildningsnivå och språk (fi=till vänster, sv= till höger) år 2016.

Bland 35–39-åriga kvinnor hör barnlösheten inte lika starkt ihop med utbildningsnivån, dock har kvinnor med lägst utbildning samt de med högre utbildning något högre andelar barnlösa än vad kvinnor med mellannivå har. Notera att andelen finländska kvinnor med grundnivå eller okänd utbildning är lågt i hela befolkningen.

Det senaste decenniet har andelen barnlösa i synnerhet ökat bland kvinnor med lägre utbildningsnivå, medan andelen barnlösa minskat bland kvinnor med högre utbildningsnivå. Liksom hos männen har andelen storbarnsfamiljer minskat bland 35–49-åringar – och i synnerhet bland de svenskspråkiga kvinnorna.

DISKUSSION

TIDIGARE FORSKNING VISAR att skilsmässorna är färre, hälsan godare, livslängden högre, arbetslösheten lägre och utbildningsnivån högre bland svenskspråkiga finländare (Finnäs 1986; Saarela & Finnäs 2003; Saarela & Finnäs 2014; Saarela, Cederström & Rostila 2016). Dessutom spekulerar Saarela & Finnäs (2014) att en högre grad av social integration kan förklara den högre äktenskapliga stabiliteten bland par som båda är svenskspråkiga. Även den subjektiva tillfredsställelsen med parrelationen är högre bland finlandssvenskar jämfört med finsktalande (Kontula 2013).

Med tanke på de resultaten är den lägre barnlösheten bland svenskspråkiga inte förvånande. Mera oväntat var kanske ”svackan” i svenskspråkigas fruktsamhet kring millennieskiftet, vars orsaker inte är utredda. En oväntad trend också är att andelen storfamiljer, i synnerhet mödrar med tre eller flera barn, verkar minska och särskilt i synnerhet i Svenskfinland. Framtida forskning gällande språkskillnader i fruktsamheten borde utreda hur detta hänger samman med olika socioekonomiska faktorer och kombinationer av språk i parförhållanden.

TACK

BEFOLKNINGFÖRBUNDETS FORSKNING ”FAMILJELIV på svenska” har finansierats med stöd från Svenska Kulturfonden.

Vi tackar även Statistikcentralen, i synnerhet Timo Nikander, Matti Saari och Joni Rantakari samt Folkpensionsanstaltens Anneli Miittinen för samarbete.

KÄLLOR

Befolkningsförändringar. (2014). Statistikcentralen.

www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yvrm_vamu_201400_2016_14246_net.pdf

Familjeliv. http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/perhetutkimus/familjeliv/

Finnäs, F. (1986). Den finlandssvenska befolkningsutvecklingen 1950–1980: en analys av en språkgrupps demografiska utveckling och effekten av blandäktenskap. Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Finnäs, F. & J. Saarela. (2014). Infant mortality and ethnicity in an indigenous European population: Novel evidence from the Finnish population register. *Scientific Reports*, 4, 4214.

Friedman, S. (2013). *Baby Bust. New Choices for Men and Women in Work and Family.* University of Pennsylvania: Wharton Digital Press.

Kontula, O. (2013). Yhdessä vai erikseen? Tutkimus suomalaisten parisuhteiden vahvuuksista, ristiriidoista ja erojen syistä. Perhebarometri 2013. Väestöntutkimuslaitos – Katsauksia E 47/2013. Helsingfors: Väestöliitto.

Miettinen, A. (2018). Decreasing fertility and postponement of parenthood in Europe: causes and consequences. TRIAD-seminarium, Jyväskylän yliopisto 3.5.2018.

Mäki, M. (2017). Finsk- och svenskspråkiga gifter sig allt oftare med varandra. Väestöntutkimuslaitos, Tietovuoto, marraskuu 2017.

www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tietovuodot/informationslacka-for-november-2/

Rotkirch, A., K. Tammissalo, A. Miettinen & V. Berg. (2017). Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensa-

annista. Perhebarometri 2017. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E51. Helsinki: Väestöliitto.

Saarela, J., A. Cederström, & M. Rostila. (2016). Birth order and mortality in two ethno-linguistic groups: register-based evidence from Finland. *Social Science & Medicine* 158: 8–13.

Saarela, J. & F. Finnäs. (2003). Social background and education of Swedish and Finnish speakers in Finland. *European Journal of Education*, 38(4), 445–456.

Saarela, J. & F. Finnäs. (2014). Transitions within and from ethno-linguistically mixed and endogamous first unions in Finland. *Acta Sociologica*, 57(1), 77–92.

Sobotka, T. (2017). Post-transitional fertility: the role of childbearing postponement in fuelling the shift to low and unstable fertility levels. *Journal of Biosocial Science*, 49(S1), S20–S45.

FJALAR FINNÄS:

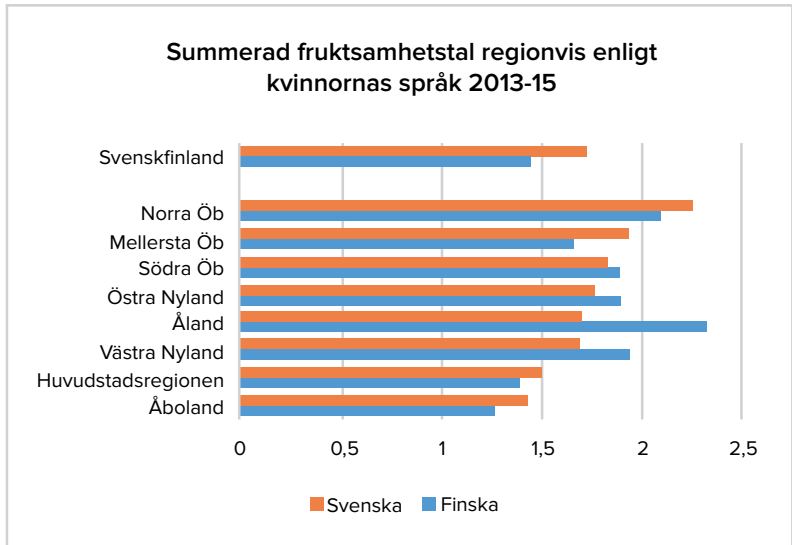
”DET SET BRA UT UR FINLANDSSVENSK SYNVINKEL”

DEN SVENSKSPRÅKIGA BEFOLKNINGEN skiljer sig i demografiskt hänseende från den finskspråkiga på olika sätt. De kanske mest karakteristiska skillnaderna finns i en klart lägre dödlighet och lägre skilsmässorisker. Den finlandssvenska befolkningen har dessutom en markant lägre arbetslöshet och risk för förtida pensionering. Mot bakgrund av detta samt att det svenska bosättningsområdet är koncentrerat längs kusten är det i någon mån förvånande att det inte verkar finnas några egentliga skillnader mellan språkgrupperna i fråga om fruktsamhet. Som det framgår av figur 1 i Rotkirch&Berg har det summerade fruktsamhetstalet för de svenska kvinnorna praktiskt taget sammanfallit med motsvarande för hela Finland under de senaste trettio åren. Det verkar således inte finnas något finlandssvenskt beteende som skulle avvika från det generella i detta avseende. Med beaktande av den regionala fördelningen och att det förvisso finns en del regionala variationer i fruktsamhet inom landet kan det likväl vara motiverat att granska frågan lite närmare. Hur ser det t.ex. ut om man begränsar sig till det område där båda språkgrupperna lever?

FINNS EN SPRÅKEFFEKT?

MED HJÄLP AV Statistikcentralens publicerade statistik beräknades det summerade fruktsamhetstalet för både svenska och finska kvin-

nor regionvis för åren 2013-15 (Figur 1). Begränsat till de svenska och tvåspråkiga orterna uppgick de svenska kvinnornas fruktsamhetstal till 1,73, medan de finska kvinnorna låg på endast 1,44. Finns det trots allt en språkeffekt?

Figur 1. Summerade fruktsamhetstal regionvis för svenska och tvåspråkiga orter enligt kvinnornas språk 2013-15.

Några omedelbara observationer kan göras. Det finns inte något enhetligt finlandssvenskt fruktsamhetsbeteende inom hela bosättningsområdet, utan de regionala variationerna är betydande. Bland de svensk-språkiga varierar fruktsamhetstalet mellan 1,43 i Åboland och 2,25 i norra Österbotten. På kommunnivå är spridningen givetvis ännu större med Larsmo i topp med 3,4 barn per kvinna. Den genomsnittliga nivån på 1,73 ger således inte någon riktig rättvisande bild av förhållandena.

Ett allmänt drag verkar vara att den svenska fruktsamheten sjunker norrifrån söderut, men också att den är lägre i centrum än i periferin. Allra lägst är Åboland som domineras av Åbo samt huvudstadsregionen. En delförklaring till detta är att studiestäderna har ett stort antal unga kvinnor som ännu inte bildat familj men som kommer med i nämnaren vid beräkningen av fruktsamhetstalen. Den höga fruktsamheten i norra Österbotten och specifikt då Larsmo är att en stor del av befolkningen tillhör den laestadianska väckelserörelsen. Intressant om man hade tillgång till de nödvändiga uppgifterna kunde vara att göra klassificeringen enligt kvinnornas födelseregion i stället för aktuell boningsort.

Svårigheten att jämföra språkgrupperna illustreras också av det faktum att även om fruktsamheten verkar sammanfalla när man betraktar landet som helhet, gäller detta inte längre om man begränsar sig till de tvåspråkiga regionerna. Inom detta område nådde ju de finska kvinnorna inte riktigt upp till 1,5 barn per kvinna.

Bland de finskspråkiga är det i ännu högre grad Åbo(land) och huvudstadsregionen som drar ner genomsnittet, i de övriga regionerna når fruktsamhetstalet faktiskt närmare 2 barn per kvinna. Den exceptionellt höga nivån för de finska kvinnorna på Åland kan givetvis vara slumpmässig till följd av den lilla finska befolkningen på Åland, men troligen mera på att de flesta finska kvinnor som finns på Åland är gifta eller samboende.

Till åtskillnad mot vad som gäller för skilsmässorisk, dödlighet och arbetslöshetsrisk där det finns en genomgående fördel för de svenskspråkiga oavsett region eller annan uppdelning finns ingen generell effekt i fråga om fruktsamheten. Den skillnad mellan språkgrupperna som här framkommit är inte densamma i alla regioner,

utan den varierar till såväl riktning som omfattning. Slutsatsen måste därför otvetydigt vara att det inte går att spåra tecken på ett specifikt finlandssvenskt fruktsamhetsbeteende. Förklaringar till de likheter eller olikheter som kan finnas vid olika indelningar bör nog sökas på annat håll än i språket.

SPRÅKLIG UPPBLANDNING GER SVENSKT ÖVERSKOTT

EN VIKTIG ASPEKT på den finlandssvenska befolkningens demografiska utveckling är den språkliga uppblandningen genom parbildning över språkgränsen. Under de senaste årtiondena har merparten av alla nybildade par innehållande minst en svenskspråkig part varit mellan personer från båda språkgrupperna. En följd av detta är att ett begrepp som finlandssvensk fruktsamhet blir något problematiskt i synnerhet om man inte fokuserar specifikt på kvinnornas fruktsamhetsbeteende, utan även är intresserad av befolkningsgruppens reproduktion i form av antalet födda barn. Ur ett praktiskt finlandssvenskt perspektiv är det väl snarare det senare som är det viktigare.

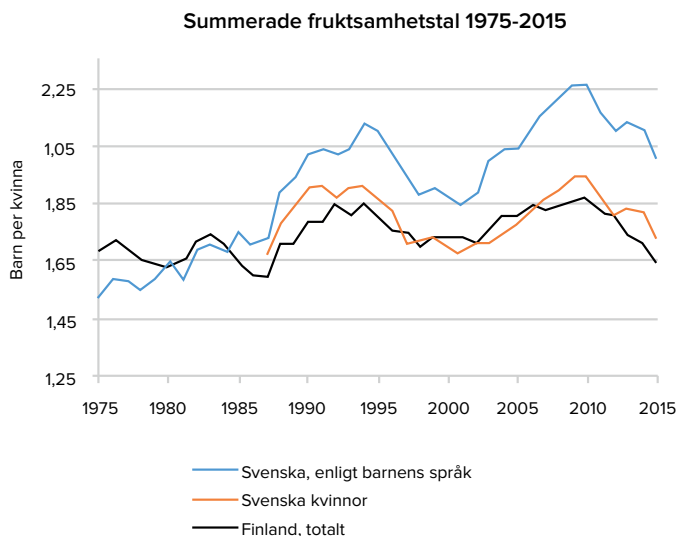
Till följd av att i de språkligt blandade familjerna bestäms barnens modersmål inte automatiskt av moderns språk. Alla svenska kvinnors barn blir således inte svenska¹ men i gengäld kan även svenska män producera svenska barn med finska kvinnor. Under 1970-talet blev majoriteten av barnen i formellt tvåspråkiga familjer finskspråkiga men svenskan har blivit allt starkare och sedan millennieskiftet blir två tredjedelar av barnen svenskspråkiga. Detta ger således ett svenskt tillskott.

¹ Här problematiseras inte språket desto mera och begreppen svenska och finska avser genomgående det registrerade modersmålet men inte faktiska språkkunskaper eller faktiskt språkbruk.

Att det inte ens är fråga om helt marginella skillnader framgår t.ex. av att år 2016 födde svenska kvinnor 2571 barn, men det fanns 3116 0-åriga svenska barn vid årsskiftet. Detta var dessutom preliminära uppgifter om barnens språk, en mera korrekt uppfattning om antalet får man av att det fanns 3215 ettåriga svenska barn vid utgången av år 2017². Antalet svenska barn var således en fjärdedel större än antalet barn födda av svenska kvinnor.

Detta har inneburit att om man beräknar ett svenskt fruktsamhetstal som tar utgångspunkt i barnens språk ligger detta markant högre än de regelrätta fruktsamhetstalen (Figur 2). Faktum är således att den finlandssvenska befolkningen haft ett reproduktionstal som under ett flertal år överstigit reproduktionsnivån 2,1. Under de allra senaste åren har det likväl skett en kraftig nedgång följande den allmänna trenden.

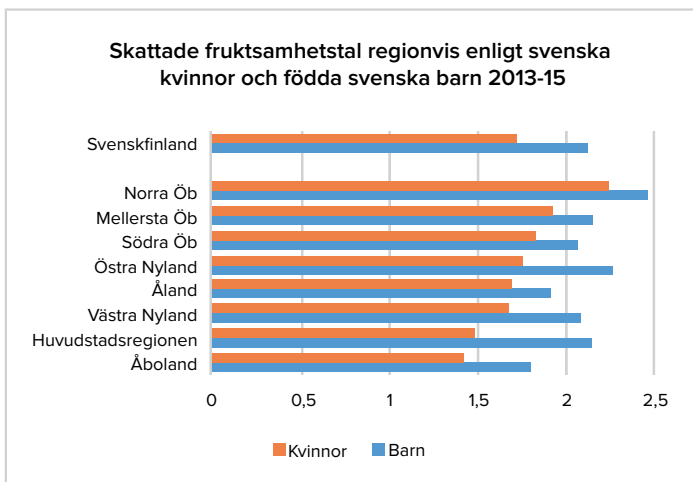
² Barnens språk registreras i samband med att de införs i befolkningsregistret, vanligen i anslutning till dopet. Modersmålsuppgiften för en del barn som föds i slutet av året binner inte införas innan befolkningsstatistiken sammanställs, och för dessa barn gäller temporärt att modersmål är lika med moderns språk. Modersmålsuppgiften korrigeras därför till följande års sammanställning.

Figur 2. Summerade fruktsamhetstal 1975–2015. Separat för svenskspråkiga kvinnor samt beräknat utgående från antalet födda svenska barn.

Statistik om födlsor efter såväl moderns som barnets språk publiceras inte men i Statistikcentralens publicerade tabeller över den totala befolkningsrörelsen redovisas antalet födda svenskspråkiga. Med hjälp av uppgifter om antalet 0-åringar vid årsskiftet kan man likaså skatta antalet födda och därigenom fruktsamhetstal utgående barnets språk. För åren 2013-15 uppgick således det svenska summerade fruktsamhetstalet med utgångspunkt i barnens språk till 2,12 (Figur 3). I huvudstadsregionen är den språkliga uppblandningen så stor att endast en tredjedel av de svenska barnen har två svenska föräldrar. Trots sin utsatta minoritetsställning registreras barnen likväl i hög grad som svenska och med utgångspunkt i barnens språk höjs de svenska kvinnornas fruktsamhetstal med över 40 %. Trots en låg

fruktsamhetsnivå när den svenska befolkningen därför upp till ett antal svenska barn som motsvarar ett fruktsamhetstal på 2,1. Anmärkningsvärt är att effekten av den språkliga uppblandningen är att de regionala skillnaderna jämnas ut. I starkt svenskspråkiga regioner är förekomsten av språkligt blandade förhållanden lägre och där kan tillskottet i antalet svenska barn därför inte bli så stort.

Figur 3. Summerade fruktsamhetstal för svenskspråkiga kvinnor regionvis 2013–15 samt skattade tal utgående från antalet födda svenska barn.

PÅVERKAR LÄGRE FINLANDSSVENSK SEPARATIONSRIK?

PÅ BASEN AV ordinär födelsetatistik kan man inte erhålla några egentliga förklaringar till observerade olikheter i fruktsamhetsbeteende. Det som likväl verkar vara uppenbart är att språket inte är någon väsentlig

faktor för beteendet. Möjligen kan det finnas en indirekt effekt av att svenskspråkiga har en lägre separationsrisk, men veterligen har det inte gjorts några studier av hur detta inverkar på barnafödandet i ett livsförloppsperspektiv. Å ena sidan kan separationer säkerligen bidra till uteblivna födslar, men å andra sidan kan detta kompenseras av ny familjebildning. Även om skillnaderna i separationsrisk mellan språkgrupperna är frapperande kan den verkliga effekten på barnafödandet sannolikt bli endast marginell.

Barnafödandet har traditionellt varit kopplat till äktenskap och uppgifter om befolkningens civilstånd har härigenom varit en beaktansvärd faktor vid fruktsamhetsstudier. I dagens läge gäller detta inte längre, ty det informella samboendet har blivit så vanligt att meningsfulla tolkningar och slutsatser utgående från civilstånd inte kan göras. Medan under sju procent av alla födslar var utomäktenskapliga i början av 1970-talet gäller detta nu nästan 45 %. En majoritet av förstföderskorna bör säkerligen vara ogift. Även i fråga om samboende finns det stora regionala skillnader, men beteendet verkar inte ha någon genomgående språklig dimension.

En tydlig utvecklingstrend under ett flertal årtionden är att mödrarnas genomsnittliga ålder har stigit. Detta gäller inte minst förstföderskorna, och en viktig fråga i anslutning till detta är i vilken mån detta är enbart en senareläggning av moderskapet eller om det leder till en ökande andel barnlösa. Med tanke på att familjerna i dagens Finland har så få barn borde det i princip nog finnas tillräckligt med fruktsamma år för ett bibehållet barnantal även om man startar i lite högre ålder, men det är också rimligt att en kortare period, i en allt mindre fruktbar ålder, bör reducera den förverkligade fruktsamheten. Möjligheten att skaffa barn i flera förhållanden blir också mindre.

Att det skulle finnas någon effekt av språkgruppstillhörighet i detta avseende verkar osannolikt. Ingående analyser av dessa aspekter förutsätter longitudinella studier på basen av detaljerade registerdata.

”DET SER BRA UT UR SVENSK SYNVINKEL”

UR FINLANDSSVENSK SYNVINKEL kan man säga att det inte är frukt-samhetsnivån i sig som är ett problem eller en utmaning, den språkliga uppblandningen ger ett stort tillskott i form av svenskregistrerade barn. Utmaningen består kanske främst i hur dessa utvecklas språkligt i praktiken. För närvarande ser det likväl bra ut ur svensk synvinkel, ty även om det saknas uppgifter om faktisk språkanvändning, kan man notera att antalet som börjar i svenska skolor är större än det registrerade antalet. Hösten 2017 fanns det således 4044 nya elever i svenska grundskolor trots att antalet svenskregistrerade sjuåringar var endast 3648. Antalet elever i de svenska skolorna påverkas givetvis även av barn med andra språk än finska och svenska.

KÄLLOR

Finnäs, F. (1986). Den finlandssvenska befolkningsutvecklingen 1950-1980. En analys av en språkgrupps demografiska utveckling och effekten av blandäktenskap. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.

Finnäs, F. (2000). Tvåspråkiga familjer i statistikens ljus. Institutet för finlandssvensk samhällsforskning, Vasa. Forskningsrapport nr 37.

Finnäs, F. (2013). Finlandssvenskarna 2012. Finlandssvensk rapport nr 45. Svenska Finlands folkting.

Finnäs, F. (2015). Tvåspråkiga familjer och deras betydelse för demografin. Sid. 201-220 i Tandefelt, Marika Gruppsspråk, samspråk, två språk. Svenska litteratursällskapet i Finland.

Publicerad statistik i Statistikcentralens serie Befolkning, samt uppgifter från Statistikcentralens offentliga digitala dataregister.

BÅDE FRUKTSAMHETEN OCH nativiteten sjunker i Finland för åttonde året i rad. De drastiskt minskande födslosten har seglat upp som en av de stora finländska framtidsfrågorna. Sett ur ett minoritetsperspektiv är nativiteten givetvis lite extra intressant. Hur ser det ut med nativiteten på finlandssvenskt håll? Finns det några skillnader mellan språkgrupperna?

Tankesmedjan Agenda har i samarbete med Befolkningsförbundet tagit en närmare titt på nativiteten i Svenskfinland.

Rapporten finns i elektronisk form på www.agenda.fi